

**MICHAELA MARTINKOVÁ, MARKÉTA JANEBOVÁ,
JAROSLAV MACHÁČEK, IRENA PAUKOVÁ (EDS.):
IVAN POLDAUF: SEBRANÉ SPISY. SVAZEK I (1940–1960)**

Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, 351 stran
ISBN 978-80-244-5034-6

Při příležitosti stého narození Ivana Poldaufa (15. září 1915 Kutná Hora — 9. srpna 1984 Praha) připravila olomoucká anglistika na FF UP třísvazkové vydání jeho sebraných spisů. Jde bezesporu o záslužný a dlouho očekávaný počin vzhledem k roli, kterou Poldauf v české anglistice (lingvistice i lexikografii) a bohemistice sehrál. Sebraných (či vybraných) spisů se již ostatně dočkali všichni naši velcí anglisté (počínaje Mathesiem), kteří utvářeli a zásadně ovlivnili vývoj oboru v naší republice. Ačkoliv Poldaufovy práce čekaly déle, patrně souhrou rozmanitých historických okolností (vlivem politických důvodů v 80. letech či hektické povahy transformačních 90. let), je nyní podstatné, že sebrané spisy jsou na světě. Poldaufovo dílo svým dosahem překročilo hranice naší republiky a bylo známo i v zahraničí. Například patrně nejvýznamnější gramatika současné angličtiny vydaná ve 20. století, R. Quirk et al., *A Comprehensive Grammar of the English Language* (Longman, 1985), cituje Poldaufovy studie o „the have construction“ (1967) a „the so-called medio-passive in English“ (1969). Poldauf byl také v kontaktu s významnými světovými lingvisty své doby a např. Geoffrey Leech ještě před několika lety při své návštěvě ČR na setkání s Ivanem Poldaufem vzpomínal.

Z hlediska potřeby publikace a šíře jejího uplatnění jde o počin mimořádně důležitý. Poldauf přichází na scénu těsně po první zakladatelské linii českých anglistů-lingvistů, kterou pod vedením Viléma Mathesia (1882–1945) tvořili zejména Trnka a Vachek. Poldauf byl Mathesiovým žákem, a to nejen obrazně — zažil ho ještě během svých studií na FF UK v Praze (1934–1939). Po válce se v té době již habilitovaný Poldauf (spolu s Idou Rochowanskou) ujal nesnadného úkolu zavést na Filozofické fakultě UP anglistiku. Následně zde vychoval a vybral si své následovníky, z nichž někteří působí na pracovišti ještě dnes. Předurčil tím teoretické i praktické směřování Katedry anglistiky a amerikanistiky na FF UP, a ovlivnil tak generace dalších pedagogů a studentů až do současnosti. Z tohoto důvodu je zpřístupnění Poldaufových prací, roztroušených v mnohdy nesnadno dostupných pramenech, tak cenné: umožňuje vracet se k neaktuálnějším myšlenkám a poznatkům jeho odkazu, rozvíjet je a konfrontovat se současnými trendy. Vzhledem k hloubce a univerzálnosti jeho lingvistického myšlení představují Poldaufovy studie i dílčí postřehy inspiraci a vodítko pro práci i v dnešní době, která často místo k domácím originálním myslitelům a koncepcím vzhlíží k zahraničním vzorům, což bývá prováděno sebedoceňováním a nedoceňováním vlastních schopností a tvořivosti.

Koncepce rukopisu sebraných spisů je pečlivě promyšlená na všech úrovních, počínaje výběrem až po jejich zpracování a prezentaci s ohledem na předpokládané využití jako studijního a referenčního materiálu. Sebrané spisy jsou členěny do tří dílů. První dva obsahují české texty a jsou řazeny chronologicky do dvou období v časovém rozpětí 1940–1977. I když je škoda, že česky psané texty zůstanou pro zahraniční badatele nepřístupné, rozhodnutí nepřekládat je do angličtiny je realistické. Překlad je nevyhnutelně interpretací textu a zkušenost ukazuje, že z tohoto hlediska je nejen

nesmírně obtížný, ale že snadno může vést k posunům a reinterpetaci, s níž by autor nesouhlasil. Třetí díl pak soustřeďuje Poldaufovy texty psané anglicky. Rukopis je zaměřen pouze na práce lingvistické (včetně lexikografických a translátologických), a to anglistické, bohemistické i obecně lingvistické, a velmi správně ponechává stranou statě s pedagogicko-didaktickým obsahem, které představují samostatnou a odlišnou tematiku.

Z rozsahu a charakteru Poldaufova díla vyplývá i náročnost a pracnost přípravy rukopisu. Z úvodního slova sestavovatelů vysvítá, že jeho příprava trvala minimálně pět let, a celý projekt mohl vzniknout jen díky grantové podpoře a s pomocí spolupracovníků z řad studentů. Vzhledem k tomu, že práce editorů zpravidla zůstává zcela bez povšimnutí, neškodí zmínit několik jejích aspektů pro představu, co příprava sebraných spisů obnáší. Žádný z Poldaufových textů přirozeně neexistoval v elektronické podobě, proto bylo nutné všechny naskenovat a podrobit dvojí editaci: jednak skenované texty zkontrolovat s originálem a opravit, jednak provést kontrolu samotných originálů po formální stránce, zjištěné chyby opravit podle přesně stanovených jednotných zásad a změny zanést do nového textu rukopisu. Editoři jako dobré redakční řešení zvolili *The Chicago Manual of Style*. Stejně pracná je i kontrola správnosti textů, která navíc, zvláště u textů tak osobitých, jako jsou Poldaufovy, vyžaduje značnou odbornost. Organizátorům projektu se podařilo sestavit a vyškolit schopný tým, který se redakce textu po stránce obsahové i formální, tj. pravopisné, typografické a dalších, zhostil výtečně.

Výsledkem je téměř bezchybná publikace, která je vůči autorovým textům mimořádně skrupulózní a až pietně šetrná. Za zmínku stojí důmyslná strategie řešení chyb v originálních textech. Uspořadatelé díla se kromě sjednocujících „tichých“ změn interpunkčních a ortografických museli vypořádat se zjevnými překlepy a chybami v interpunkci a ortografii, které se vinou nepozornosti vyskytují v původním vydání. Co víc, všechny své zásahy, byť nevyhnutelné a odůvodněné, pečlivě zaznamenávají na konci publikace v sekci *Errata v původních textech*. Dalším zajímavým prvkem je vyznačování v textu paginace původního vydání pomocí hranatých závorek. Čtenář má tak možnost snadno dohledat příslušnou pasáž v originálu a zároveň autor citující Poldaufův text může odkazovat přímo na původní znění a nikoli jen na sebrané spisy.

První ze tří svazků, který je již k dispozici, zahajuje *Úvodní slovo* (Michaela Martinková a Markéta Janebová), ve kterém autorky nastiňují genezi, zásady zpracování a fáze prací na rukopisu a připojují i přehled vzpomínkových statí o Poldaufovi a soupisy jeho bibliografie. Osobní rozměr pak vnáší reminiscenční stať Jaroslava Macháčka *Můj učitel Ivan Antonín Poldauf*. Vlastní obsah prvního svazku tvoří sedmáct textů z prvních dvaceti let Poldaufovy publikační činnosti (1940–1960). Za zvláštní povšimnutí stojí hned chronologicky první z nich, *Podstata anglického pasiva a anglické vazby zájmové účasti* (ČMF, 1940, XXVI, s. 358–363). Poldauf vydal tento článek ve svých 25 letech (!) a projevuje se v něm jako výrazná a nezávislá vědecká osobnost, která se nebojí konfrontovat své názory s největšími autoritami. Článek, který vzbudil značný ohlas, je vlastně reakce na Mathesiovo pojetí pasiva a proti Mathesiově ryze funkčnímu přístupu („predikace, vyjadřující, že její subjekt je zasažen nebo alespoň nějak dotčen dějem, jehož konatelem nebo původcem není buď vůbec nebo alespoň ne vědomě“) zdůrazňuje nutnost přihlížet i k formě a potřebu konfrontovat pasivum

jako příznakový člen s aktivem jako bezpříznakovým členem jednoho korelačního páru a také nutnost mít na paměti, „že se jazykové zjevy realizují teprve v kontrastu“. (V jiném článku, *Stav a úkoly naší jazykovědy v oblasti západoevropských jazyků*, píše Poldauf v poznámce pod čarou 3, že Mathesius s jeho pojetím nakonec souhlasil. — viz *Sebrané spisy*, s. 102)

Okruh Poldaufových zájmů o gramatické jevy at už v angličtině nebo češtině, jak témata jeho článků ukazují, je velmi široký. Vedle pasiva se týkají *shall* a *will*, stupňování přídavných jmen, vztažných vět v angličtině a češtině, vyjadřování kvantity v češtině a tvoření slov. Velkou pozornost věnoval zejména infinitivu a vidu. Infinitiv je tématem čtyř článků, které se týkají infinitivu v angličtině, jeho konkurence s gerundiem a děje v infinitivu. Patří k nim i reakce na článek K. F. Svobody o mluvnické povaze infinitivu v češtině. K problematice českého vidu se Poldauf vracel ještě častěji. Píše o mechanismu českých slovesných vidů, tvoření dokonavých sloves v češtině předponami, atemporálnosti českého slovesa jako gramatické kategorií (v reakci na článek Kopečného), o podílu mluvnické a lexikografie na problematice slovesného vidu a o prostě vidových předponách v češtině. Vedle toho tu najdeme i články obecnější povahy: *Stav a úkoly naší jazykovědy v oblasti západoevropských jazyků* (ČMF, 1953, 35, s. 13–24) přináší historické ohlédnutí za dosavadním vývojem studia (filologie) západoevropských jazyků u nás (anglistiky, germanistiky a romanistiky) a jeho aktuální situaci a je dokladem toho, jak nesnadným a delikátním úkolem bylo obhájit předválečný vývoj a zachovat jeho kontinuitu ve změněné politické situaci s odlišnými ideologickými prioritami. Podobně rozsáhlý článek *Srovnávání s mateřštinou při vědeckém zkoumání jazyků* (*K diskusi o vysokoškolských učebnicích cizích jazyků.*), který řeší otázky popisu jazyka a jazykovou metodologii (nutnost při srovnávání češtiny s jinými jazyky vycházet nejen „technologicky“ od formy k obsahu, ale i opačně, od obsahu k formě), je mj. skrytou obhajobou strukturalismu (a jazyka jako systému), který byl v té době podroben ideologické kritice. V tomto smyslu jsou Poldaufovy články nejen zdrojem poučení o jazyce, ale i poučnými dobovými dokumenty o tom, čím jazykověda 50. let procházela a s čím se musela vyrovnávat.

Pro úplnost dodejme, že šest ze sedmnácti textů vyšlo v *Časopisu pro moderní filologii*, dalších šest v časopisu *Slovo a slovesnost*, dva v *Jazyce a literatuře*, po jednom v *Časopisu české filologie*, v periodiku *Studie a práce lingvistické* a ve sborníku *O vědeckém poznání soudobých jazyků*. Fakt, že třetina Poldaufových článků vyšla v ČMF, dokumentuje, jak významnou roli tento časopis během své existence hrál při vývoji moderních filologií u nás a v úsilí zachovat kontinuitu vědeckého zkoumání jazyka navzdory ideologickým překážkám.

Publikaci uzavírá zmíněná pětistránková sekce *Errata v původních textech* a sedmi-stránkový *Jmenný rejstřík*. Rejstřík dává zajímavým způsobem nahlédnout, které autory v této době Poldauf nejvíce citoval, tj. ke kterým autorům se tak či onak nejvíce vztahoval a kteří tvoří jeho charakteristický referenční okruh (jde přirozeně o velmi hrubý ukazatel, který je ovlivněn řadou různých faktorů). Nejčastěji citovaní autoři jsou Jespersen (49), Trávníček (35), Kopečný (25), Mathesius (21), Šmilauer (15), Skalička (13), Vey (11), Gebauer (9), Fowler (8), Poutsma (8) a se sedmi odkazy Havránek, Sweet a Trnka. Nostalgickou tečkou k publikaci je soubor fotografií z 50. let 20. století, kdy Ivan Poldauf působil v Olomouci.

Přestože Poldaufovy spisy vycházejí více než třicet let po jeho smrti, neubírá to nic na jejich významu pro českou a anglickou lingvistiku a na záslužnosti tohoto projektu. Jejich vydání je o to důležitější, že Poldaufovi, jehož okruh aktivit byl nesmírně široký (kromě pedagogické, organizační, redakční a odborné práce věnoval značnou část energie a úsilí svému lexikografickému dílu), nezbylo na rozsáhlejší syntetická díla příliš času, takže jeho lingvisticky nejcennější studie jsou vesměs soustředěny právě v článcích a dílčích kapitolách ve sbornících. Jakmile vyjdou zbývající dva připravené svazky, a bude tak k dispozici nejpodstatnější část jeho neslovníkového díla, bude možné, aby se s ním snadněji seznámila i mladší generace lingvistů. Obecně je smyslem sebraných spisů tezaurovat a prodloužit životnost díla a umožnit tím objektivně ho hodnotit a docenit s časovým odstupem. Sebrané spisy jsou proto důležité nejen pro historiky, ale i pro současnou lingvistiku, nemá-li být zapomenuto a znovu objevováno to, co již bylo jednou promyšleno a popsáno. Díky pečlivému a odpovědnému zpracování editorů určitě Poldaufovy *Sebrané spisy* splní tuto úlohu beze zbytku.

Pavlína Šaldová | Ústav anglického jazyka a didaktiky, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy |
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
pavlina.saldova@ff.cuni.cz

